

ВІДГУК

офіційного опонента Беженар Інни Миколаївни
на дисертаційну роботу Оганесян Валеріка Самвеловича
«Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку ринку продукції
вівчарства»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертаційної роботи

Глобалізаційні процеси в економіці, набуття Україною членства у СОТ, євроінтеграція, лібералізація торговельно-економічних відносин, посилення міжнародної конкуренції, розширення світогосподарських зав'язків на ринку агропромислової продукції, зростання вимог до якості і безпечності продуктів харчування актуалізували проблему пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції українських товаровиробників. Це стосується і галузі вівчарства, для якої вкрай важливо розробити ринкову модель розвитку як в національному, так і регіональному вимірі, адаптувати її до сучасних умов світової торгівлі.

Вівчарство – важлива галузь тваринництва, яка забезпечує людей продуктами харчування з цілющими властивостями (м'ясо, молоко для виготовлення делікатесних сирів та бринзи тощо) і сировиною галузь легкої промисловості (вовна, овчини, каракуль, смушки, шкіри – вироби з яких за гігієнічними властивостями не мають аналогів по сприянню збереження здоров'я і продовження життя людини).

Водночас це найменш енерговитратна галузь. Адже вівці відрізняються плодючістю, швидким відтворенням стада, невибагливістю до умов

утримання. За оплатою корму та кількістю одержаної продукції (конверсією дешевих кормів і відходів рослинництва у надзвичайно корисні харчові продукти) на одиницю витрачених кормів вівці не поступаються великій рогатій худобі, а за вовною продуктивністю переважають усі інші види тварин, що позитивно впливає на економічну ефективність виробництва та автоматично перетворює галузь вівчарства в потенційно перспективний інвестиційно-привабливий сегмент АПК

Отже, галузь вівчарства є однією з перспективних для вітчизняного аграрного сектору з точки зору підвищення ефективного використання природних ресурсів, землі і зайнятості населення, тобто є соціально і економічно значущою при розв'язанні проблем продовольчої національної безпеки.

Трансформації в аграрному секторі економіки України, зниження купівельної спроможності населення, скасування державних закупівель вовни та цільової підтримки спричинили прояв негативних тенденцій в галузі вівчарства – погіршення економічного стану вівчарських підприємств, які були зорієнтовані на виробництво сировини для легкої, переробної та харчової промисловості на замовлення держави (де знаходилося до 95% поголів'я овець) та виявилися неспроможними переорієнтуватися до вимог ринку, не зважаючи на різноманітність продукції галузі.

Різке скорочення поголів'я овець, і як наслідок зменшення обсягів виробництва і реалізації продукції галузі, розрив зв'язків у сфері виробництво-переробка, погіршення матеріально-технічного оснащення, наукового забезпечення, збитковість переважної більшості виробників вівчарської продукції стали характерними ознаками пореформеного розвитку вівчарства. Відсутність в господарствах коштів на придбання племінного поголів'я призвело до якісного погіршення товарного стада та економічної нестабільності племінних господарств.

Галузь, для розвитку якої в Україні є всі необхідні умови, нині є однією з найбільш низькорентабельних галузей сільського господарства та

характеризується поступовим переходом в розряд підсобного господарства. В той же час вівчарство у багатьох розвинених країнах досить ефективно реагує на розвиток інтенсифікації виробництва і належить до тих галузей, які мають можливість здійснювати розширене відтворення за рахунок упровадження прогресивних технологій, застосування інновацій і випуску конкурентоспроможної продукції.

Спектр невирішених проблем галузі свідчить про необхідність пошуку шляхів її відродження та розробки організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку ринку продукції вівчарства, на що і спрямоване дисертаційне дослідження Оганесян В.С., яке є надзвичайно актуальним.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Подільського державного аграрно-технічного університету за темами: «Розробка заходів з підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі втілення досягнень науково-технічного прогресу, раціонального використання виробничого та трудового потенціалу, фінансових, інвестиційних та інформаційних ресурсів, запровадження ефективного менеджменту, застосування передових досягнень в обліку та аудиті» (ДР № 0110U005064), «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (ДР № 0110U007032), в межах яких автором розроблено теоретико-методичні та практичні підходи до формування організаційно-економічного механізму із забезпеченням розвитку ринку продукції вівчарства.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи достатньо обґрунтовані, достовірні та впливають із результатів дослідження.

У першому розділі узагальнено економічну сутність ринку продукції вівчарства в аграрному секторі (с. 10-18), обґрунтовано важливість розвитку інфраструктури ринку вівчарства, як багатоструктурної системи, що передбачає створення державного фонду і запасів сировини, централізовані державні закупівлі потрібної кількості продукції вівчарства і продуктів її переробки через ряд систем, підсистем, служб, підприємств, які обслуговують, укладають, опосередковують ринкові угоди (с. 18-21), досліджено фактори впливу на попит та пропозицію вівчарської продукції (с. 21-30) та функції конкуренції на ринку (с. 30-39).

Автором доведено роль організаційно-економічних механізмів, що являють собою регулятор ринку, та характеризуються сукупністю організаційних та економічних важелів, інструментів, які формують і регулюють порядок здійснення діяльності суб'єктів господарювання, забезпечують збалансованість відносин між ними, сприяючи звільненню економіки від дефіциту товарів і послуг і дають змогу вітчизняним підприємствам конкурувати на продовольчому ринку як в Україні, так і за кордоном (с. 39-60).

Визначено методичні підходи до оцінювання ринку продукції вівчарства, запропоновано методику дослідження стану і розвитку ринку продукції вівчарства, що є сукупністю теорій, трактувань, аксіом, гіпотез та правил наукового дослідження (с. 60-76).

В другому розділі проаналізовано сучасний стан виробництва продукції вівчарства. Суттєвим є висновок автора про те, що незважаючи на свої цілющі якості, продукція галузі вівчарства швидкими темпами зникає з ринку, а причиною цього явища є відсутність постійних, надійних ефективно функціонуючих ринків збуту, що призводить до скорочення поголів'я овець в Україні (с. 78-86). Нам імпонує, що автором здійснена комплексна оцінка сучасного стану виробництва та становлення і функціонування галузі як по світу і основних світових лідерах, так у цілому по країні, і на регіональному рівні в розрізі областей (с. 89-90, 95-104). та визначені за допомогою кореляційного-

регресійного аналізу основні фактори, що впливають на економічну ефективність, в даному випадку збитковість виробництва продукції вівчарства: повна собівартість та ціна (с. 111-113).

Автор доводить, що невід'ємним елементом для формування і функціонування ринку продукції тваринництва є кормовиробництво. Тому і найважливішою умовою швидкого розвитку виробництва продукції вівчарства є створення міцної кормової бази, адже серед усіх статей витрат, які несуть підприємства на виробництво привісу овець, одним із найбільших є корми, що знайшло відображення у підрозділі 2.3 дисертаційного дослідження (с. 114-122). Автор визначає основні принципи раціональної організації кормовиробництва (с. 122-127). Одним із ключових елементів формування кормової бази є створення і використання культурних пасовищ, що передбачає застосування загінного випасання. Слід позитивно відмітити визначену автором потребу у пасовищному кормі для овець відповідно до статево-вікових груп і запропоновані шляхи створення культурних пасовищ у всіх ґрунтово-кліматичних зонах України.

У третьому розділі визначено перспективні напрями формування ринку продукції вівчарства (с. 129-131). та обґрунтовано раціональне розміщення овець за природно-кліматичними умовами і наявністю кормових ресурсів по зонах України (с.131-136). Запропонована сегментація природно-кліматичних зон України на виробництві різних видів продукції галузі вівчарства базується на аналізі сприятливих та несприятливих факторів, перспектив та першочергових шляхів досягнення раціонального розміщення через виконання наступних завдань : обрання порід овець, відповідно до природно-кліматичних умов; будівництво сучасних приміщень відповідно до клімату регіону; впровадження новітніх технологій утримання овець; створення міцної кормової бази.

Заслуговує на увагу також те, що автором розроблено «Проект з виробництва продукції вівчарства» (модульна ферма на 600 голів овець) та розраховано його рентабельність і термін окупності (с.141-147).

Оганесян В.С. правильно визначає важливість нового ринкового напрямку – створення вівчарських кластерних мереж у регіонах України, що дозволить вирішити низку проблем, насамперед підвищення рівня конкурентоспроможності регіону та виробленої продукції, забезпечення робочими місцями населення регіону, збільшення податкових надходжень до бюджету, налагодження ринків збуту, впровадження інноваційних підходів щодо виробництва тощо (с. 147-149). Тому ми позитивно оцінюємо розроблену в дисертаційній роботі кластерну модель галузево-територіальної організації виробництва продукції вівчарства, яка в майбутньому передбачає переродження у «транскордонні кластери» (с.150-151).

Значним в роботі є те, що автором запропонована стратегія розвитку галузі вівчарства, розрахунок виробництва продукції вівчарства за методом DEA та виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз за допомогою SWOT-аналізу (с. 160-164).

Досить слушними видаються запропоновані засади забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку галузі вівчарства та рейтинг регіонів за інвестиційною привабливістю (с.165-173).

Автор, згідно міжнародного досвіду пропонує сертифікувати м'ясо овець відповідно до стандарту «Халяль» для можливості експортувати його в країни арабо-мусульманського світу. Звідси впливає і вигідність інвестицій в дану галузь (с. 174-179).

Робота має логічно побудовану структуру висновків, що підтверджується обраними автором методами досліджень, зокрема: історичним та методом теоретичного пізнання, абстрактно-логічним, монографічним, розрахунково-конструктивним, економіко-статистичним, порівняльного аналізу та ін.

З метою забезпечення аргументованих результатів дослідження автором використано інформаційну базу: нормативно-правові документи, аналітичні матеріали Державного комітету статистики України, дані аналітичних і рейтингових агенцій, звіти FAO, експертні оцінки й публікації USDA, праці вчених економістів, результати проведених автором наукових досліджень .

Основні положення дисертаційної роботи доповідалися і одержали позитивні відгуки на 4 науково-практичних конференціях; результати досліджень були впроваджені у роботу департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації, відділу агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації Хмельницької області, ТОВ «Меріно-Україна» Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. Окремі теоретичні й практичні положення дисертації використано в навчальному процесі Подільського державного аграрно-технічного університету при викладанні дисциплін «Економіка підприємств», «Економіка аграрного виробництва» і «Економіка та організація об'єднань діяльності підприємств».

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів чітко сформульовані та вказують на логічний зв'язок зі встановленою метою.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у поглибленні теоретико-методичних положень і розробці науково-практичних рекомендацій щодо розвитку ринку продукції вівчарства. Основними з яких, на нашу думку, є: здійснення оцінки ефективності функціонування складових організаційно-економічного механізму у розвитку галузі вівчарства (с. 39-41); розробка рекомендацій щодо дотримання принципів і раціональної організації міцної кормової бази галузі вівчарства, що дозволить підвищити рівень ефективності та конкурентоспроможності даної галузі (с. 116-121); «Проект виробництва продукції вівчарства» на основі запровадження модульних ферм на 600 голів овець та пропозиції щодо побудови інвестиційно-інноваційної моделі галузі вівчарства, яка дозволить пропорційно вирішувати проблеми, що виникнуть при зміні інвестиційного забезпечення інноваційних процесів оновлення галузі вівчарства (с. 141-147); концептуальний підхід до побудови та реалізації галузево-територіальної моделі кластера по виробництву продукції вівчарства, що в подальшому матиме позитивний вплив на розвиток сільських територій загалом (с. 147-149); рекомендації щодо формування стратегії розвитку галузі вівчарства

на основі прогнозованої ефективності експорту й імпорту м'яса баранини, виробництва продукції вівчарства, за допомогою методу DEA (с. 160-164); рекомендації та пропозиції щодо покращення конкурентоспроможності вівчарських господарств шляхом внутрігалузевої диверсифікації виробництва нішевої продукції вівчарства, а саме виробництва халяльної продукції, як для внутрішнього споживання так і для експорту за кордон, зокрема до арабомусульманських країн (с. 174-179).

Використання на практиці основних результатів досліджень сприятиме підвищенню конкурентоспроможності галузі, зростанню рівня інвестиційної привабливості та економічного розвитку сільських територій.

Повнота викладу наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих працях

Основні результати дослідження автора за темою дисертації викладені у 9 наукових працях, загальним обсягом 2,77 дрк. арк., у тому числі 5 статей у наукових фахових виданнях (з яких 1 стаття в електронному фаховому виданні і 1 стаття у виданні іноземної держави), та 4 тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Основні положення, результати дослідження та висновки достатньо відображені у публікаціях дисертанта, що свідчить про повноту викладу.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи

Зміст автореферату опонованої дисертаційної роботи відповідає основним положенням, висновкам і рекомендаціям, які містяться у дисертації. У авторефераті достатньо повно і достовірно розкрито зміст, основні отримані результати

дослідження, а також пропозиції. За структурою, змістом, порядком викладення автореферат відповідає основним вимогам.

Зауваження до дисертаційної роботи

Разом з тим, не дивлячись на досить високий теоретичний рівень та практичний інтерес дисертаційної роботи, вона містить ряд дискусійних положень і не позбавлена певних недоліків та неточностей, зокрема:

1. Серед організаційно-економічних складових механізму розвитку галузі вівчарства (підрозділ 1.2) автору варто було б виокремити соціально-екологічну складову ринку продукції та більш детально зупинитися на інструментах підвищення соціальної спрямованості галузі вівчарства на основі розвитку кластерних систем, приділити увагу запровадженню системи управління якістю продукції на основі міжнародних стандартів, дотриманні оптимального виробництва, наданні інформаційно-консультаційної допомоги з боку дорадчих сільськогосподарських служб з питань формування ринку збуту продукції, виходу на зовнішні ринки та відповідного маркетингового забезпечення діяльності виробників продукції вівчарства; агрострахування екологічного виробництва тощо. Адже у третьому розділі він пропонує створення кластерів, виробництво продукції відповідно міжнародного стандарту «Халяль».

2. Автор покладає великі сподівання на державну підтримку галузі вівчарства через удосконалення законодавства, впровадження програм розвитку і дотацій (с. 51, 57, 71). Потребують чіткішого визначення функції державного регулювання галузі вівчарства. Було б доцільним у третьому розділі запропонувати шляхи, методи і заходи удосконалення (сприяння, підтримка, надання цільових дешевих кредитів), підкріпити запропоновані заходи визначеними сумами, що мають бути виділені для їх впровадження та

спрогнозувати розмір державної підтримки і потребу в інвестиціях для розвитку галузі вівчарства.

3. Дискусійною, на нашу думку, є відсутність в другому розділі аналізу кон'юнктури внутрішнього ринку продукції вівчарства, зокрема продаж продукції вівчарства по каналах реалізації, динаміка місткості внутрішнього ринку (споживання на душу населення, фактичне споживання, відношення фактичної до раціональної норми споживання).

4. Твердження, що основна причина збитковості галузі полягає в високій собівартості продукції вівчарства, що обумовлена низькою продуктивністю тварин, є неповним тому, що існуюча причина значно ширше і включає ще диспаритет цін на продукцію вівчарства, а також її якість та сертифікацію (с. 106-111). Варто було б виділити також фактори формування цін (внутрішні: продуктивність тварин, спеціалізація, концентрація виробництва, запровадження жорсткої економії витрат ресурсів, зменшення виробничої і повної собівартості продукції; зовнішні – формування та державне регулювання цін на аграрну продукцію, купівельну спроможність споживачів, державне сприяння і підтримку розвитку галузі вівчарства).

5. Не відображено питання щодо використання земель запасу та стабільних довгострокових орендних відносин для створення кормової бази для овець (с.114-127).

6. Доцільно було б у «Проекті з виробництва продукції вівчарства» навести показники ефективності при виробництві овечого молока та сирів з нього, адже проектом передбачалося наявність доїльного цеху і сироварні (с.146).

7. Більш глибокого розкриття потребують пропозиції з підтримки розвитку вівчарства на макро- і мікрорівнях в контексті стратегії розвитку (с. 153-156).

Проте висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота виконана на високому науковому та методичному рівні та в цілому вирішує важливу народногосподарську проблему – забезпечення організаційно-економічного розвитку ринку галузі вівчарства, підвищення економічної ефективності виробництва вівчарської продукції та її конкурентоспроможності.

Дисертація написана діловою українською мовою з дотриманням наукового стилю викладу його змісту, характеризується цілісністю, змістовною завершеністю. У роботі структурно поєднується теоретико-методичні аспекти висвітлення матеріалів дослідження з прикладним характером розробок та рекомендацій.

Дисертаційна робота та автореферат відповідають вимогам пунктів 9, 11 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, а здобувач Оганесян Валерік Самвелович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:
кандидат економічних наук
старший науковий співробітник,
відділу розвитку підприємництва,
кооперації та агропромислової інтеграції,
Національно наукового центру
„Інститут аграрної економіки”

І.М. Беженар

Підпис І.М. Беженар засвідчую:
завідувач відділу наукових кадрів,
аспірантури і спецрад ННЦ „ІАЕ”

С.В. Мазуренко